

12. Трошинський, В. П. Українці в світі. Т. 15 / В. П. Трошинський, А. А. Шевченко. - К. : Видавн. дім "Альтернативи", 1999. – 351 с.

References

1. Nikitina, T. (2018). Hope and faith without responsibility, or sociological diagnostics of Ukrainian society. Dzerkalo ty`zhnya, August 21-31, 1 [in Ukrainian].
2. Grinyv, I. & Chekh, M. (2017). National question: Ukraine as a Europe. Dzerkalo ty`zhnya, June 17-23, 1, 4-5 [in Ukrainian].
3. Surmin, Yu. P. (2011). System. Ency`klopediya derzhavnogo upravlinnya. Encyclopedia of Public Administration. Vol. 2: Methodology of Public Administration. Yu. V. Kovbasyuk (Ed.), (pp. 561-565). Kyiv: NADU [in Ukrainian].
4. Protsenko, O. & Lysovy, V. (Eds.). (2006). Nationalism: Anthology (2nd ed.), Kyiv: Smolosky`p [in Ukrainian].
5. Chadyuk, M. (2018, August 3-4). Research of Mentality. Day, p. 31 [in Ukrainian].
6. Smit, E.D. (1994). National Identity. (P.Taraschuk, Trans). Kyiv: Osnovy` [in Ukrainian].
7. Naulko, V. (1998). Who lives in Ukraine from time to time. Kyiv: Golov. specializ. red. lit. movamy` nac. menshy`n Ukrayiny [in Ukrainian].
8. Ukrainians. (1999). Historical and ethnographic monograph in two books. Kn.1 Opishne: Ukrainian ethnography [in Ukrainian].
9. Ukrainians. (1999). Historical and ethnographic monograph in two books. Kn.2 Opishne: Ukrainian ethnography [in Ukrainian].
10. Evtukh, V. (1997). Ethnopolitics in Ukraine: the legal and cultural aspects. Kyiv: Vyd-vo UANNP "Feniks" [in Ukrainian].
11. Markus, V. (1993). Ukrainian Western Diaspora at the Turn of the XXI Century. Ukrainian Diaspora, part 3, pp. 21-31 [in Ukrainian].
12. Troshchinsky, V. & Shevchenko, A. (1999). Ukrainians in the world, Vol. 15. Kyiv: Vy`dav. dim "Al`ternatyvy`"[in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 22.11.2018 р.

УДК 304.444

DOI: <https://doi.org/10.32461/2226-3209.1.2019.166891>

Шевченко Галина Павлівна

доктор педагогічних наук, професор, академік
НАПН України, завідувач кафедри педагогіки,
директор науково-дослідного Інституту духовного
розвитку людини, завідувач кафедри ЮНЕСКО
"Духовно-культурні цінності виховання та освіти"
Східноукраїнського національного університету
імені Володимира Даля
ORCID 0000-0002-3438-2858
Researcher ID: X-3765-2018

Антоненко Тетяна Леонардівна

кандидат педагогічних наук, доцент,
професор кафедри педагогіки,
головний науковий співробітник
науково-дослідного Інституту
духовного розвитку людини
Східноукраїнського національного університету
імені Володимира Даля
ORCID 0000-0001-7588-382X

Безугла Мілена В'ячеславівна

кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник
науково-дослідного Інституту духовного
розвитку людини
Східноукраїнського національного університету
імені Володимира Даля
ORCID 00000002-9425-0099

КУЛЬТУРНА ОСОБИСТІТЬ: КОНЦЕПТУАЛЬНІ ІДЕЇ П. ШАФЕРА

Мета дослідження полягає у всебічному аналізі та розкритті наукових підходів, провідних концептуальних ідей щодо ролі культури й мистецтва сучасного канадського ученого-культуролога П. Шафера, які забезпечують високий рівень розвитку культурної особистості. **Методологія** дослідження базується на аксіологічному підході, завдяки якому здійснюється вибір пріоритетності системи культурних, естетичних і художніх цінностей, які олюднюють, окультурюють, одухотворяють людину-особистість. **Наукова новизна** дослідження полягає в тому, що вперше в Україні здійснено аналіз цілісного наукового погляду сучасного канадського ученого-культуролога П. Шафера на особливості розвитку культурної особистості в період Епохи Культури, роль і значущість мистецтва в культурному процесі людства [переклад з англійської мови монографій П. Шафера "Епоха культури" та "Культурная личность" здійснено вченими НДІ духовного розвитку людини та викладачами кафедри Іноземних мов

© Шевченко Г. П., 2019

© Антоненко Т. Л., 2019

© Безугла М. В., 2019

та професійної комунікації СНУ ім. В. Даля]. **Висновки.** В статті визначені основні концептуальні ідеї П. Шафера на розвиток культурної особистості: культурна особистість – необхідна умова розвитку Епохи Культури; основа для життя культурної особистості – художня освіта і мистецтво; культурна особистість передбачає наявність культурного світогляду, який має стояти над економічним світоглядом; охарактеризовані чотири основні контексти дослідження культури як "всеосяжного цілого" (художній, соціальний, антропологічний, ідеологічний); культурна особистість є цілісною, зосередженою, автентичною, унікальною, творчою, альтруїстичною, гуманною; визначені пріоритети Епохи Культури; культура – ключ до розвитку духовності особистості.

Ключові слова: культура; мистецтво; всебічна художня освіта; культурна особистість; розвиток культурної особистості; культурний світогляд; Епоха Культури.

Шевченко Галина Павловна, доктор педагогічних наук, професор, академик НАПН України, завідувача кафедрою педагогіки, директор науково-дослідницького Інституту духовного розвитку людини, завідувача кафедрою ЮНЕСКО "Духовно-культурні цінності виховання і освіти" Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля; Антоненко Татяна Леонардовна, кандидат педагогічних наук, доцент, професор кафедри педагогіки, головний науковий співробітник науково-дослідницького Інституту духовного розвитку людини Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля; Безугла Мілена Вячеславівна, кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник науково-дослідницького Інституту духовного розвитку людини Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля

Культурна особистість: концептуальні ідеї П. Шафера

Цель дослідження заключається во всебічному аналізі і розкритті наукових підходів, ведущих концептуальних ідей о ролі культури і мистецтва сучасного канадського ученого-культуролога П. Шафера, які забезпечують високий рівень розвитку культурної особистості. **Методологія** дослідження базується на аксіологічному підході, завдяки якому здійснюється вибір пріоритетності системи культурних, естетичних і художественних цінностей, які очолюють, окультурюють, одухотворяють людину-особистість. **Наукова новизна** дослідження заключається в тому, що вперше в Україні здійснено аналіз цілісної наукової точки зору сучасного канадського ученого-культуролога П. Шафера на особливості розвитку культурної особистості в період Епохи культури, роль і значимість мистецтва в культурному процесі людства [переклад з англійської мови монографій П. Шафера "Епоха культури" і "Культурна особистість" здійснено вченими НІІ духовного розвитку людини і викладачами кафедри Іноземних мов і професійної комунікації ВНУ ім. В. Даля]. **Висновки.** В статті визначені основні концептуальні ідеї П. Шафера на розвиток культурної особистості: культурна особистість – необхідна умова розвитку Епохи Культури; основа для життя культурної особистості – художня освіта і мистецтво; культурна особистість передбачає наявність культурного світогляду, яке має стояти над економічним світоглядом; охарактеризовані чотири основні контексти дослідження культури як "всеоб'ємлючого цілого" (художественний, соціальний, антропологічний, ідеологічний); культурна особистість є цілісною, зосередженою, автентичною, унікальною, творчою, альтруїстичною, гуманною; визначені пріоритети Епохи культури; культура – ключ до розвитку духовності особистості.

Ключевые слова: культура; мистецтво; всебічне художнє образование; культурна особистість; розвиток культурної особистості; культурне світогляд; Епоха Культури.

Shevchenko Halyna, Ed.D., Professor, Academician of the NAES of Ukraine, Head of the Department of Pedagogy, Head of the Scientific Research Institute of Spiritual Development of Man, Head of the UNESCO Chair "Spiritual and Cultural Values of Upbringing and Education", Volodymyr Dahl East Ukrainian National University; Antonenko Tetyana, Ph.D. in Education, Associate Professor, Professor of the Department of Pedagogy, Principal Researcher, Scientific Research Institute of Spiritual Development of Man, Volodymyr Dahl East Ukrainian National University; Bezuhla Milena, Ph.D. in Education, Senior Researcher, Scientific Research Institute of Spiritual Development of Man, Volodymyr Dahl East Ukrainian National University

The Cultural Personality: Conceptual Ideas of P. Schafer

The purpose of the article is to carry out a comprehensive analysis and to disclose scientific approaches and leading conceptual ideas of the modern Canadian culturologist Paul Schafer about the role of culture and art, which provides for a high level of development of the cultural personality. **The methodology** of the research is based on the axiological approach, which makes it possible to select the priority of the system of cultural, aesthetic, and artistic values that humanize, cultivate, and spiritualize a person's personality. **Scientific novelty** of the research is that for the first time in Ukraine the holistic scientific views of the modern Canadian culturologist D. Paul Schafer on the characteristics of the cultural personality in the period of the Age of Culture, as well as the role and importance of the art in the cultural process of mankind, have been analyzed. [P. Schafer's monographs "The Age of Culture" and "The Cultural Personality" have been translated from English by the scientists of the Scientific Research Institute of Spiritual Development of Man and the lecturers of the Department of Foreign Languages and Professional Communication, Volodymyr Dahl East Ukrainian National University]. **Conclusions.** The article deals with P. Schafer's main conceptual ideas on cultural personality development: the cultural personality is a necessary condition for the Age of Culture development; the art and arts education are the foundations for life of the cultural personality; the cultural personality presupposes existence of the cultural worldview that must stand above the economic worldview; the four main contexts of the research of culture as a "complex whole" are characterized (artistic, social, anthropological, ideological); the cultural personality is holistic, centered, authentic, unique, creative, altruistic, and humane; the priorities of the Age of Culture are defined; the culture is the key to the development of spirituality of a personality.

Key words: culture; art; all-around arts education; cultural personality; cultural personality development; cultural outlook; the Age of Culture.

Актуальність теми дослідження. XXI століття відзначається особливими рисами сучасної цивілізації. Один із провідних філософів нашого часу В. Кутирьов назвав її "технотронно-інформаційною, утилітарно відкритою, фінансово-торговою, глобально інноваційною", яка сприяє появі деструктивних життєвих пріоритетів, цілеспрямованого впровадження масової культури, чужих цінностей, знищує національно-культурну ідентичність [1]. В цих умовах є небезпека втратити систему культурних і художньо-естетичних цінностей, які є фундаментом людського життя. Реформування нової школи в Україні пов'язане із значним зменшенням пріоритету культурних і художньо-естетичних цінностей, тому є небезпечним розвиток в сучасних умовах постлюдських якостей. Не випадково проблемами культурного розвитку та художньо-естетичної освіти сьогодні опікується весь світ. Про це свідчить проведення Всесвітніх конференцій (м. Лісабон, Португалія, 2006 р.; м. Сеул, Корея, 2010 р.), симпозіумів (м. Вінніпег, Канада, 2010 р.; м. Вільдбад Кройт, Німеччина, 2011 р.) і самітів (м. Гонг-Конг, КНР, 2007 р.; м. Тайбей, КНР, 2008 р.; м. Ньюкасл, Великобританія, 2009 р.; м. Рованіємі, Фінляндія, 2012 р.; м. Гонконг, КНР, 2012 р.; м. Мюнхен – м. Вільдбад-Кройт, Німеччина, 2013 р.) з художньої

освіти. Особливої уваги заслуговує Сеульська Всесвітня конференція з художньої освіти, на якій було прийнято рішення про необхідність отримання кожною дитиною й молодою людиною всебічної художньої освіти, адже вона дає необхідні основи для життя й не повинна обмежуватися лише деякими видами мистецтва, а має пронизувати всі його види як у факультативних, так і в обов'язкових формах.

Проблема розвитку культурної особистості та всебічної художньої освіти сьогодні стоїть на порядку денному всього світу. Заслужують на увагу концептуальні ідеї П. Шафера, сучасного провідного культуролога Канади, керівника Міжнародних проектів "Світова культура" ("The World Culture Project"), "Епоха Культури" ("The Age of Culture"), стосовно розвитку культурної особистості та ролі мистецтва в її культурно-естетично-художньому становленні, що сприяє творенню більш людяного й гуманного світу. П. Шафер більше п'ятдесяти років працює адміністратором та консультантом з питань культури. Багато років працював у Йоркському і Торонтському університетах, працював по лінії ЮНЕСКО й реалізував безліч проектів для культурних організацій і уряду Канаду.

Аналіз досліджень і публікацій. Дослідження названої проблеми ґрунтується на поглядах П. Шафера, які викладені в таких наукових публікаціях: "The Millennium Challenge: Making the Transit on from an "Economic Age" to a "Cultural Age" ("Виклик тисячоліття: перехід від "Епохи Економіки" до "Епохи Культури") [9]; "Culture: Beacon of the Future" ("Культура: провідна зірка майбутнього") [3]; "Foundations for Life: How an Education in the Arts Can Transform Your Entire Life" ("Основи для життя: як художня освіта може змінити все ваше життя") [6]; "Culture and Spirituality: Key to Life and Living in the Twenty-First Century" ("Культура і духовність: ключ до життя і образу життя у 21 столітті") [4]; "The Age of Culture" ("Епоха Культури") [7]; "Creating a World System Conducive to the Flourishing of Culture and Spirituality" ("Створення системи світу, спрямованої на розквіт людської духовності і культури") [5]; "Культурная личность" [2] та оновлена версія книги в оригіналі "The Cultural Personality" [8].

Мета дослідження – розкрити погляди сучасного канадського вченого-культуролога на культурну особистість.

Виклад основного матеріалу. Наукові ідеї П. Шафера, які представлені у вище названих публікаціях, є інноваційним поглядом на життя людської спільноти в XXI столітті. Вчений виявив основні чинники й тенденції своєрідної "революції" свідомості людини нинішньої цивілізації, її нинішнього економічно-технічного образу, який трансформується на основі культурних цінностей в образ Людини Культури. Слід відзначити широку наукову ерудованість П. Шафера в питаннях суспільного життя, мистецтва, культури, економіки, з чого випливає, що сам вчений є ідеальним зразком Людини Культури XXI століття.

Іспанський учений і політичний діяч Федеріко Майор, який виконував обов'язки Генерального директора ЮНЕСКО з 1987 по 1999 рр. і створив Фонд культури світу, схарактеризував внесок П. Шафера в розуміння сутності проблем культури, яка безпосередньо пов'язана з дослідженням проблем життя людства і представлена в книзі "Епоха Культури": "П. Шафер при підтримці ЮНЕСКО запропонував подивитися глобально на безкінечне культурне розмаїття й цінності, які визначають долю людської раси. Він артистично, із ентузіазмом просуває проект "Всесвітня культура", який, без сумніву, стане одним із основних напрямів, що веде нас до того другого можливого світу, про який ми мріємо" [7, X].

П. Шафер звертає особливу увагу на необхідні передумови й основи для переходу до Епохи Культури, серед яких дуже актуальними є такі: забезпечення того, що кожна людина отримує фундаментальну художню освіту; максимальне використання різних способів сприйняття й прояву культури; досягнення згоди з приводу цілісного характеру культури; розвиток культури й культур вшир і вглиб; усвідомлення більш справедливого розподілу прибутку й багатства; ефективне розміщення культур в природному, історичному та всесвітньому середовищі.

Слід звернути особливу увагу на позицію П. Шафера щодо значимості художньої освіти для процесу розвитку культурної особистості. На власному досвіді отримання в дитинстві всебічної художньої освіти (співав у церковному хорі, грав на різних музичних інструментах, займався образотворчим мистецтвом, відвідував театральні вистави) вчений довів, що спілкування з мистецтвом дали йому глибокі враження й уявлення про художні особливості таких предметів, як "творчий потенціал, досконалість, краса та пошук піднесеного" [7, 21; 6]. П. Шафер доводить, що саме різностороння художня освіта дала йому можливість створити проекти "Всесвітня культура" й "Епоха культури", отримати призначення на високу посаду, дозволила йому стати цілісною, творчою, інноваційною особистістю.

П. Шафер дійшов висновку щодо необхідності вивчення мистецтва кожною людиною в світі для отримання всебічної художньої освіти як основи для життя. Всебічна художня освіта, на думку П. Шафера, сприяє розвитку саме людяного в людині: "... дозволяє розвивати емоційно-почуттєву сферу особистості, приносити відчуття наповненості життя й величезного щастя" [7, 12; 6]. Вчений, аналізуючи різні види мистецтва, акцентує увагу на тому, що синтетичні види мистецтва (драма, музика, опера) спрямовані на розвиток здатності до спільної діяльності, співпраці, взаємодії в одній команді для досягнення спільної мети. Мистецтво має неперевершену можливість представлення особливостей і культур різних країн, що на основі "... символів, міфів, легенд, метафор, ритуалів і історій, дозволяє усвідомити динамічну та органічну цілісність людської спільноти" [7, 48].

Вважаючи мистецтво й освіту центральними елементами Епохи Культури, вчений зазначає: "Мистецтво неймовірно різноманітне й завжди схильне до зміни, розвитку й видозміни, і тому поступово з'являються все нові способи мислення, діяльності і змінені форми свідомості" [7, 18; 6]. Варто підкреслити, що вчений називає мистецтво "... ключем до досягнення досконалості в будь-якій дисципліні та предметі" [7, 18]. Досягти досконалості, як зазначає П. Шафер, можна в будь-якому виді діяльності, якщо людина є достатньо мудрою, щоб усвідомити й почерпнути з мистецтва знання, які стосуються природи досконалості й можливостей його досягнення у будь-якому виді діяльності. Зважаючи на ці думки П. Шафера, стає зрозумілим, що підростаюче покоління повинне спілкуватися із високим, справжнім мистецтвом, а не з таким, яке представляє шоу-бізнес.

Учений акцентує на тому, що мистецтво "дає нам можливість стати цілісними людьми й знайти баланс, гармонію, смисл, синергію й симетрію в житті. Надаючи нам можливість висловлювати почуття і емоції позитивно й конструктивно, а не негативно й руйнівно – так само як реагувати образно й творчо на складні проблеми – мистецтво полегшує нашу адаптацію до світу, який перебуває в постійному русі й безперервній зміні" [7, 21].

Високо оцінюючи значущість мистецтва в людському житті, П. Шафер приходять до висновку: "Художня освіта спрямована на те, щоб світ став кращим і більш захищеним для різних народів, які населяють різні країни світу" [7, 23].

У книзі "Епоха Культури" П. Шафер розкриває сутність культури як "всеосяжного цілого", що надає унікальну можливість переходу від економічної епохи до культурної, тому що культура, з його точки зору, "... це повне зібрання відмінних ознак, духовних, матеріальних, інтелектуальних і афективних, які характеризують суспільство або соціальну групу. Вона включає в себе, крім мистецтва, стиль життя, права людини, системи цінностей, традиції і вірувань" [10]. У зв'язку з таким визначенням учений припускає створення в майбутньому глобальної федерації світових культур.

Учений опікується проблемою побудови нового світу з точки зору культури, підкреслюючи, що саме зараз людство вступає в Нову Епоху – Епоху Культури. Він акцентує увагу на необхідності в сучасних умовах звернутися до культурного світогляду, який може замінити поняття "економічний світогляд". Особливістю культурного світогляду є те, що він не заперечує економічний. На відміну від економічного світогляду, культурний світогляд передбачає розвиток культурної сфери життя суспільства, культурний розвиток особистості, добробут суспільства, що ґрунтується на турботі, взаємопідтримці та взаєморозумінні [9, 287-288]. Культурному світогляду притаманне "... надання пріоритету пошуку знань, мудрості, краси, правди, важливості творчості, досконалості, співчуття, турботи й обміну досвідом, потреби в рівності, різноманітності, ідентичності і єдності, поваги до потреб і прав інших людей, високої оцінки культурної спадщини людства, пошуку піднесеного. Це ідеали, які жителі всіх країн у всьому світі високо цінують, незважаючи на значні відмінності в їхньому світогляді" [7, 108]. Вчений підкреслює, що це потребує акцентування уваги на мистецтві, гуманітарних науках, освіті, духовності, філософії, етиці, антропології, соціології, екології, біології. З точки зору П. Шафера, саме ці види діяльності й дисципліни надзвичайно тісно пов'язані з культурою, і саме вони допоможуть встановити високі, мудрі й надійні ідеали культури в процесі культурного розвитку [7, 108].

П. Шафер підкреслює необхідність здійснення переходу від наукової системи цінностей, що передбачає заглушення емоцій та почуттів і характеризується неупередженістю, до художньо-гуманістичної системи цінностей, яка передбачає дослідження того, що є прихованим від очей, спрямованістю на пробудження почуттів і вивчення всього спектра людських емоцій, знайомство із суб'єктивним боком людської природи, його особистими почуттями та досвідом. Як підкреслює вчений, саме остання буде мати домінуючі позиції у світі майбутнього.

Заслуговує на увагу представлена П. Шафером характеристика чотирьох основних контекстів дослідження культури на новій системі цінностей. Чотири контексти дослідження поняття "культура" представлені у вигляді піраміди, на вершині якої перебуває художній контекст культури, який розглядається ним як своєрідний "трамплін для виконання суспільних обов'язків у сфері культури" [7, 36-37]. Поняття "культура" розглядається П. Шафером як синонім до поняття "мистецтво" (виконавче, виставкове, літературне мистецтва та ремесла). Соціальний контекст дослідження включає ті види мистецтва, ремесел, ЗМІ, види дозвілля й природоохоронної діяльності, якими займаються люди у вільний від роботи час. Антропологічний контекст – це все те, що створено людиною. Ідеологічний або духовний контекст дослідження культури зорієнтований на людські емоції та почуття, ідеї та вчинки [7, 37].

Характеризуючи Епоху Культури, П. Шафер відзначив її основні пріоритети: "задоволення людських потреб; нове розуміння багатства; нова корпоративна ідеологія; нова політична система; культурний підхід до громадянства; прорив в освіті; створення придатних для життя міст; об'єднаний світ" [7, 131]. Звертає на себе увагу думка про формування потреби дбайливого ставлення до природи, яке значною мірою загострено представлене в мистецтві, яке "має здатність розширювати й поглиблювати свідомість і обізнаність людей щодо природи та інших біологічних видів, зменшувати потреби в ресурсах і надавати допомогу в захисті природного середовища від необґрунтованого використання й видобутку її ресурсів" [7, 131]. Не можна не погодитися з думкою П. Шафера щодо

необхідності естетичного сприйняття природи. Вчений наголошує на тому, що "... конче необхідно переключити увагу від продукції прибутку до ставлення до людей та їх добробуту" [7, 131-132].

П. Шафер звертає увагу на необхідність нового розуміння категорії розвитку: "Культура являє собою суть розвитку, оскільки вона пов'язана з усіма людськими потребами й способами, за допомогою яких людські потреби можуть бути найбільш ефективно задоволені в різних країнах і культурах" [7, 132-133].

Епоха Культури передбачає наявність розвиненої культурної особистості. П. Шафер зазначає, що культурна особистість знаходить свою власну життєву філософію на основі системи цінностей. Важливою рисою культурної особистості він правомірно вважає альтруїзм, наводячи за приклад таких особистостей, як Махатма Ганді, Альберт Швейцер і Мати Тереза, які служили найвищим ідеалам людства. Безумовно, моральні та естетичні цінності є основою культурної особистості. На думку вченого, *культурна особистість* є цілісною й зосередженою, яка прагне до досягнення ідеалу й смислу життя; автентичною та унікальною; творчою; альтруїстичною; гуманною [2, 34; 7, 161; 8]. Найважливішим початковим поштовхом для розвитку культурної особистості виступає "... життєвий досвід, на основі якого формуються цінності особистості, які є джерелом його натхнення і цілісності" [2, 34; 8]. П. Шафер підкреслює, що культурна особистість вважається гуманною лише тоді, коли в неї "сформований певний моральний кодекс" [2, 44; 7, 171; 8].

Значну увагу П. Шафер звертає на важливість мистецтва бачити світ, його естетичне сприйняття. Особливе місце в поглядах сучасного канадського вченого-культуролога відводиться взаємозв'язку культури й духовності в становленні культурної особистості: "... культура є ідеальним провідником для досягнення духовності" [7, 227]. Вчений звертає увагу на те, що: "... чим більше я занурювався в культуру, тим моє життя ставало духовнішим... Моя перша зустріч з духовністю сталася в мистецтві..." [7, 212].

П. Шафер розкрив вплив культурних чинників на формування духовності (і передусім різних видів мистецтва). Особливо цінною в контексті досліджуваної проблеми є позиція автора щодо розгляду культури як "... найкращих ключів до дверей духовності, яка відкриває різні таємниці піднесеного й надає можливості для досягнення навіть божественного" [7, 211].

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що вперше в Україні здійснено аналіз цілісного наукового погляду сучасного канадського вченого-культуролога П. Шафера на особливості розвитку культурної особистості в період Епохи Культури, ролі й значущості мистецтва в культурному процесі людства [переклад з англійської мови монографій П. Шафера "Епоха культури" та "Культурная личность" здійснено вченими науково-дослідного Інституту духовного розвитку людини СНУ ім. В. Даля та викладачами кафедри Іноземних мов та професійної комунікації].

Висновки. В статті визначені основні концептуальні ідеї П. Шафера на розвиток культурної особистості: культурна особистість є необхідною умовою розвитку Епохи Культури; основа для життя культурної особистості – художня освіта й мистецтво; культурна особистість передбачає наявність культурного світогляду, який має стояти над економічним світоглядом; схарактеризовані чотири основні контексти дослідження культури як "всеосяжного цілого" (художній, соціальний, антропологічний, ідеологічний); культурна особистість є цілісною, зосередженою, автентичною, унікальною, творчою, альтруїстичною, гуманною; визначені пріоритети Епохи Культури (задоволення людських потреб; нове розуміння багатства; нова корпоративна ідеологія; нова політична система; культурний підхід до громадянства; прорив в освіті; створення придатних для життя міст; об'єднаний світ); культура – ключ до розвитку духовності особистості.

Література

1. Кутырёв В. А. Унесённые прогрессом: эсхатология жизни в техногенном мире. СПб.: Алетея, 2016. 300 с.
2. Шафер Д.П. Культурная личность: монография; [пер. с англ. яз. Творческий коллектив НИИ духовного развития человека ВНУ им. В. Даля: М.В. Безуглая, Е.В. Бессмертная, А.Л. Кудинова и др.; под ред. Г.П. Шевченко]. Киев: Изд-во "Педагогична думка", 2017. 76 с.
3. Schafer D.P. Culture: Beacon of the Future. Westport, Conn.: Praeger, 1998.
4. Schafer D.P. Culture and Spirituality: Key to Life and Living in the Twenty-First Century. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*. 2013. # 1(54). Pp. 3-31.
5. Schafer D.P. Creating a World System Conducive to the Flourishing of Culture and Spirituality. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*. 2015. # 3(66). Pp. 276-288.
6. Schafer D.P. Foundations for Life: How an Education in the Arts Can Transform Your Entire Life. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*. 2011. # 1(42). Pp. 172-250.
7. Schafer D.P. The Age of Culture. A New Road Book. Published by Rock's Mills Press, 2014.
8. Schafer D.P. The Cultural Personality. Rock's Mills Press Oakville, Ontario. 2018. 94 p.
9. Schafer P. The Millennium Challenge: Making the Transit on from an "Economic Age" to a "Cultural Age". World Futures. Gordon and Breach Publishers imprint: India, 1997. Vol. 51. pp. 287—320.
10. UNESCO. Mexico City Declaration on Cultural Policies. Paris : UNESCO, 1982.

References

1. Kutyrev, V.A. (2016). Gone with the Progress: Eschatology of Life in the Technogenic World. StPb.: Aleiteya. [in Russian].
2. Schafer, D.P. (2017). The Cultural Personality: monograph. Transl. from Eng. by Creative staff of Scientific Research Institute of Spiritual Development of Man of Volodymyr Dahl East Ukrainian National University: M.V. Bezuglaya, E.V. Bessmertnaya, A.L. Kudinova et al., H.P. Shevchenko (Ed.). Kyiv: Pedahohichna dumka. [in Russian].
3. Schafer, D.P. (1998). Culture: Beacon of the Future. Westport, Conn.: Praeger. [in English].

4. Schafer, D.P. (2013). Culture and Spirituality: Key to Life and Living in the Twenty-First Century. Spirituality of a Personality: Methodology, Theory and Practice, # 1(54), 3-31. [in English].
5. Schafer, D.P. (2015). Creating a World System Conducive to the Flourishing of Culture and Spirituality. Spirituality of a Personality: Methodology, Theory and Practice, # 3(66), 276-288. [in English].
6. Schafer, D.P. (2011). Foundations for Life: How an Education in the Arts Can Transform Your Entire Life. Spirituality of a Personality: Methodology, Theory and Practice, # 1(42), 172-250. [in English].
7. Schafer, D.P. (2014). The Age of Culture. A New Road Book. Published by Rock's Mills Press. [in English].
8. Schafer, D.P. (2018). The Cultural Personality. Rock's Mills Press Oakville, Ontario. [in English].
9. Schafer, P. (1997). The Millennium Challenge: Making the Transit on from an "Economic Age" to a "Cultural Age". World Futures. Vol. 51, 287—320. Gordon and Breach Publishers imprint: India. [in English].
10. UNESCO. Mexico City Declaration on Cultural Policies (1982). Paris: UNESCO. [in English].

Стаття надійшла до редакції 22.09.2018 р.

УДК 395:930.85

DOI: <https://doi.org/10.32461/2226-3209.1.2019.166893>

Shynkaruk Lidia

Doctor of Economics, Professor,
Corresponding Member of the
National Academy of Sciences of Ukraine
ORCID 0000-0002-7434-1495
lidia_shyn@ukr.net

Danylova Tetyana

PhD in Philosophy, Associate Professor
of the Department of Philosophy,
National University of Life and
Environmental Sciences of Ukraine
ORCID 0000-0002-0297-9473
danilova_tv@ukr.net

Salata Halyna

PhD in History, Director of the College of
Kiev University of Culture
ORCID 0000-0002-2673-8463
salaty@bigmir.net

THE JOURNEY TO THE FAR EAST: TEA CEREMONY AS A PHENOMENON OF JAPANESE CULTURE

The purpose of the study. This paper aims at exploring the Japanese tea ceremony as a phenomenon of Japanese culture. **Methodology** of the study. The authors have used integrative anthropological approach, multidisciplinary analysis, comparative, cultural-historical, and descriptive methods. Practical methods of research, including personal participation in the tea ceremony of the Urasenke Tradition of cha no yu, were used. **The scientific novelty** of the study lies in the exploration of the Japanese tea ceremony as a component of Japanese culture, as well as in the analysis of its philosophical and aesthetic aspects. Nurturing simplicity and naturalness and being an institutionalized form of spiritual activity, cha no yu opens a window into the spiritual realm of our being and brings true peace into our souls. **Conclusions.** Tea is philosophy, which is a part of the Japanese spirit. Due to the Way of Tea, the meditative component and element of joyful rest came into life. The Way of Tea teaches people to be sincere and responsive. Thus, it is more than just a ceremony – it is the way of life.

Keywords: tea ceremony; cha no yu, Japan; Japanese culture; Zen; the Urasenke Tradition of cha no yu.

Шинкарук Лідія Василівна, доктор економічних наук, професор, член-кореспондент НАН України; Данилова Тетяна Вікторівна, кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії Національного університету біоресурсів і природокористування України; Салата Галина Володимирівна, кандидат історичних наук, директор коледжу Київського університету культури

Подорож до Далекого Сходу: чайна церемонія як феномен японської культури

Мета дослідження. Стаття спрямована на дослідження японської чайної церемонії як феномену японської культури. **Методологія** дослідження. Для досягнення мети автори використовували інтегративний антропологічний підхід, мультидисциплінарний аналіз, порівняльний, культурно-історичний, описовий методи. У роботі використані практичні методи дослідження, серед яких особиста участь у чайній церемонії школи Урасенке. **Наукова новизна** дослідження полягає у комплексному висвітленні тя но ю як складової японської культури, а також в аналізі її філософсько-естетичних аспектів. Виховуючи простоту і природність і будучи інституціоналізованою формою духовної діяльності, тя но ю стає вікном до духовної сфери нашого буття і приносить справжній мир у наші душі. **Висновки.** Чай – це філософія, яка є частиною японського духу. Завдяки чаю до побуту увійшла медитативна складова і елемент радісного відпочинку. Шлях Чаю вчить людей бути душевними і чуйними. Отже, цей шлях є більшим, ніж просто церемонією, – він є життєвим шляхом.

Ключові слова: чайна церемонія; тя но ю; Японія; японська культура; дзен; Урасенке.

Шинкарук Лідія Васильєвна, доктор экономических наук, профессор, член-корреспондент НАН Украины; Данилова Татьяна Викторовна, кандидат философских наук, доцент кафедры философии Национального университета био-